TARTU ÜLIKOOL
RAKE
1632

TARTU ETTEVÕTLUSUURING 2019

Aruanne

2020

Veebruar

TARTU ETTEVÕTLUSUURING 2019

Tellinud Tartu Linnavalitsus

Tartus 2020. aastal

Uuringu tellis Tartu Linnavalitsus. Uuringu tegi Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE.

UURINGU AUTORID:

Veiko Sepp
Carl-Martin Keerberg
Uku Varblane

Viitamine: Sepp, V.; Keerberg, C-M.; Varblane, U. (2020) Tartu ettevõtlusuuring 2019. TÜ sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus, Tartu. Tellinud: Tartu Linnavalitsus.

RAKE

RAKE on võrgustikutüüpi rakendusuuringute keskus. Meie missioon on edendada teadmisel põhinevat otsustamist Eesti ühiskonnas. Lisaks RAKE meeskonnale kaasame kõrgeima kvaliteedi tagamiseks oma uuringutesse valdkondlikke eksperte nii Tartu Ülikoolist kui vajadusel ka väljastpoolt. RAKE võrgustikust leiab nii sotsiaalteadlasi kui meditsiini-, loodus-, tehnika- ja humanitaarteaduste valdkonna esindajaid.

KONTAKTANDMED:

Lossi 36-303

51003, Tartu

http://skytte.ut.ee/et/rake

ISBN:

Sisukord

1 LÄHTEÜLESANNE 6

2 METOODIKA 7

3 UURINGU TULEMUSED: ETTEVÕTLUSE ÖKOSÜSTEEMI PEAMISED ARENGUVAJADUSED JA ETTEPANEKUD 9

3.1 ETTEVÕTLUSE ÖKOSÜSTEEMI PEENHÄÄLESTAMINE 9
3.2 ETTEVÕTLUSE ÖKOSÜSTEEMI STRATEEGILINE JA TEADMISTEPÕHINE ARENDAMINE 11
3.3 ETTEVÕTLUSTEENUSTE KAVANDAMISE JA PAKKUMISE PAREM KOORDINEERIMINE 12
3.4 LINNAVALITSUSE, SELLE STRUKTUURIÜKSUSTE JA LINNA KONTROLLI ALL OLEVATE ASUTUSTE JA ÜHINGUTE ETTEVÕTLUSTEADLIKKUSE JA –SÕBRALIKKUSE SUURENDAMINE 14
3.5 ETTEVÕTLUSE ARENGU TEEMA SUUREM TÄHTSUSTAMINE VOLIKOGUS 15
3.6 TARTU KUI ETTEVÕTLUSLINNA JA TULEVIKUARENGUTE NÄHTAVUSE SUURENDAMINE LINNARUUMIS 15
3.7 LINNA STRATEEGILISTE HUVIDE JA ETTEVÕTJATE ÜHISHUVIDE VÄLJENDUSVÕIMALUSTE INSTITUTSIONAALNE ARENDAMINE 16
3.8 ETTEVÕTJATE MOBILISEERIMINE ETTEVÕTLUSE ÖKOSÜSTEEMI AKTIIVSETE OSALISTENA 17
3.9 TÜ KLIINIKUMI PANUSE SUURENDAMINE ETTEVÕTLUSE ÖKOSÜSTEEMI OSANA 18
3.10 ETTEVÕTLUSE ARENDAMISE TUGIORGANISATSIOONIDE JA TUGITEGEVUSTE FINANTSILISE JÄTKUSUUTLIKKUSE PARANDAMINE 19
3.11 TARTU REGIOONI ETTEVÕTLUSE ÖKOSÜSTEEMI KUI INVESTEERINGUTE ASUKOHA KOHATURUNDUSE INTENSIIVISTAMINE 20
3.12 TRADITSIOONILISE TOOTMISETTEVÕTLUSE TA&I MAHUKUSE SUURENDAMINE 23
3.13 ETTEVÕTETE EKSPORDI MÜÜGIVÕIMEKUSE TÕSTMINE 24
3.14 KUTSEÕPPE KUI HARIDUSVALIKU OSAKAALU SUURENDAMINE 26
3.15 ETTEVÕTLUSÕPPE JÄTKAMINE SENISEL HEAL TASEMEL 28
3.16 TRANSPORDIÜHENDUSTE ARENDAMINE 29

4 KASUTATUD ALLIKAD 30

1 Lähteülesanne

Kõik majandusharud ei panusta regiooni või riigi arengusse võrdselt. Selleks, et elatustaset hoida ja tõsta, peab majanduse struktuur ajas muutuma.

Eeltoodu muudab majandusarengu strateegia planeerimise küllalt keeruliseks, kuna ettevõtjatel ja poliitikakujundajatel on vaja enam-vähem ühtset arusaama erinevate majandusharude tänasest olukorrast ning pikemaajalistest arenguperspektiividest.

Ettevõtete arengustrateegia sõltub lisaks tänasele spetsialiseerumismustrile olulisel määral globaalsest tehnoloogia ja turunõudluse arengust, aga mis veel olulisem sellest, millistesse võimalikesse arengutesse ettevõtjad ise usuvad.

Selleks, et tekitada Tartu ja Tartu regiooni ühtset arusaama, milline on tänane ja milline võiks olla ettevõtluskeskkond viie või kümne aasta pärast, plaanib Tartu linnavalitsuse ettevõtluse osakond läbi viia hanke ettevõtlusuuringu läbiviimiseks.

Viimane Tartu Linnavalitsuse ettevõtluse osakonna poolt tellitud uuring viidi läbi 2010. aastal ning see kandis nime "Tartu ettevõtlus 2010: hetkeseis ja arengusuunad"

Tegu oli küsitluspõhise uuringuga, mille käigus koguti infot Tartu ettevõtete juhtidelt ning mis kirjeldas Tartu ettevõtluse olukorda ning ettevõtete võimalikke tulevikukavasid, samuti majanduslanguse mõju linna ettevõtete tegevusele.

2019. aastal kavandatava uuringu eesmärgiks oleks saada konkreetseid ja rakendatavaid soovitusi, kuidas saaks Tartu linn kaasa aidata Tartu ettevõtluse arengule.

Selleks soovime leida teenusepakkuja, kes viiks läbi kvalitatiivse uuringu keskendudes neljale olulisemale teemale:

- Eksport
- Investeeringud
- Ettevõtlust toetavad tugistruktuurid
- Ettevõtluskeskkond

Ekspordi teemal sooviksime teada, kuidas saavad linn, riik, tugistruktuurid või muud partnerid aidata ettevõtjatel eksporti kasvatada ja millised on tänased peamised takistused.

Investeeringute teemal sooviksime teada, mida peaks linn, riik, tugistruktuurid või muud partnerid tegema selleks, et soodustada investeeringute kasvatamist Tartusse ja Lõuna-Eestisse. Kui paljud ettevõtted otsivad endale finantseeringuid?

Ettevõtlust toetavate tugistruktuuride teemal sooviksime teada, millist abi ettevõtjad ootaksid, kas tänane ettevõtluse tugisüsteem on jätkusuutlik, kui palju on dubleerivaid tegevusi, kas täna on puudu mingitest teenustest jne.

Ettevõtluskeskkonna teemal sooviksime teada kuidas võiks muutuda lähiaastatel Tartu või üldse Eesti majanduse struktuur, millised on edukaimad sektorid, kuidas muutub tööturg ning ettevõtete vajadus tööjõu järele ja kuidas saaks rohkem kaasata haridusasutusi ettevõtluskeskkonna arengusse.

2 Metoodika

Uuringu üldiseks teoreetiliseks lähtekohaks on ettevõtluse ökosüsteemi mõiste, mis käsitleb ettevõtluse arengut sotsiaal-majandusliku regionaalse süsteemi osaliste (lisaks ettevõtetele kõige olulisemana ka nt ettevõtluse tugiorganisatsioonid, haridusasutused) vastastikuses sõltuvuses ning institutsionaalsesse konteksti (nt õiguslikud regulatsioonid, ärikultuur, kohaliku omavalitsuse eripärad) istutatuna (vt. nt Connor jt, 2018; Audretsch and Belitski 2016).

Tuginedes uuringu lähteülesandele keskendutakse Tartu (regiooni) ettevõtluse ökosüsteemi analüüsil 6 teemale:

- Ettevõtete ekspordivõimekus ning tugiorganisatsioonide tegevus selle edendamisel;
- Ettevõtete investeerimisvajadus ja -võimekus ning tugiorganisatsioonide tegevus nende edendamisel;
- Tartu (regiooni) kui investeeringute sihtkoha konkurentsivõime (Eestis ja laiemalt);
- Ettevõtluse tugistruktuuride toimivus ja tegevuse tulemuslikkus;
- Tartu (regiooni) ja Eesti majandusstruktuuri muutus ning sellega seonduv tööjõuvajaduse muutus;
- Tartu (regiooni) haridusasutuste panus ettevõtluse arendamisesse ning valmisolek majanduse struktuurimuutuseks.

Teemasid käsitletakse süsteemselt ja hindamisuuringute üldloogika alusel. Iga teema osas kirjeldatakse tõenditele (andmetele) tuginedes esmalt olukord, sh olulised osapooled ja nende vahelised seosed, olukorra laiem kontekst. Teoreetilisele ja praktilisel eelteadmisele, samuti koostatavatele olukorra kirjeldustele tuginedes sõnastatakse olulised hindamisküsimused ning (vähemalt osaliselt) ka valik võimalikest vastustest kinnitust või ümberlükkamist ootavate väidete kujul (nt. alternatiivsete väidete paar – Tartu kesine kättesaadavus Euroopast on oluline konkurentsivõime piirang Tartu regioonile; Tartu kesine kättesaadavus Euroopast ei ole oluline konkurentsivõime piirang Tartu regioonile – seoses küsimusega „Millised on olulised Tartu kui investeeringute sihtkoha konkurentsivõimet kujundavad tegurid?"). Lisaks genereeritakse uurimisprotsessi käigus kogutavatele andmetele tuginedes uusi olukorda kirjeldavaid ja hinnangulisi väiteid.

Uurimuse empiiriline töö keskendub nende väidete tõendamisele või ümberlükkamisele eelkõige kvalitatiivsetele tõenditele ja argumentidele tuginedes. Siiski peame just olukorra kirjeldamise juures, laiema arenguvajaduse konteksti mõtestamiseks vajalikuks ka kvantitatiivsete andmete kasutust (nt. ettevõtluse ekspordimahtude ja investeerimisaktiivsuse võrdlemisel; tööturu ja ettevõtlushariduse olukorra kirjeldamisel).

Kvalitatiivsete tõendite kogumisel kasutati 3 tüüpi andmeallikaid. Kõige olulisemana viidi oluliste Tartu (regiooni) ettevõtluse ökosüsteemi osaliste esindajatega läbi osaliselt struktureeritud intervjuud (st temaatiliste jutupunktide ja küsimuste poolt suunatud, kuid mitte piiratud, intervjuud). Iga intervjueeritava kohta koostati eraldi intervjuu kava, mille jutupunktid lähtuvad temaatilistest uurimisküsimustest (vt allpool teemade käsitlusi) ning tema organisatsiooni kohast ettevõtluse ökosüsteemis. Intervjuu kava eraldi osa on ettepanekute ja arendusideede kogumine intervjuus käsitletavate teemade ja tõstatatud probleemide osas. Intervjueeritud asutuste lõplikkusse valimisse kuulusid: Tartu Linnavalitsuse ettevõtlusosakond, MTÜ sTARTUpDay, Tartu Ülikooli Ettevõtlus- ja

innovatsioonikeskus, SA Tartu Teaduspark, SA Tartu Ärinõuandla, MTÜ Piimaklaster, AS Tervisetehnoloogiate Arenduskeskus, Contriber Labs OÜ, Mobi Solutions OÜ, Afterone OÜ, Talent Plastics Tartu AS, Tartu Kutsehariduskeskus, Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasium. Samuti kasutati Eesti kasvualade edenemise uuringu (2018) ning välisinvesteeringute uuringu (2020) raames läbi viidud intervjuude sisendit.

Teiseks koguti tõendeid ettevõtluse ökosüsteemi osaliste poolt toodetud dokumentidest. Esmajoones oli uurimise all ettevõtluse tugistruktuuride tegevust kirjeldavad dokumendid – nt. EAS ja LV ettevõtluse arendamise meetmete määrused; tugiorganisatsioonide põhikirjad ja muud tegevust suunavad dokumendid, milles kirjeldatakse organisatsioonide eesmärke, ülesandeid ja tegevusi, organisatsioonide majandustegevuse aruandlus, mis muuhulgas võimaldas kirjeldada ülesannete täitmiseks kasutavat ressurssi.

Kolmandaks viidi läbi teemakohaste uuringuraportite ja teadustööde sekundaaranalüüs, esmase eesmärgiga uurimisküsimuste ja potentsiaalsete vastuste (hindamise objektiks olevate väidete) genereerimiseks, samuti põhimõtteliste lahenduste (ettevõtluspoliitika meetmete) võimaluste avamiseks. Seega toimus uuringute sekundaaranalüüs ajaliselt kõige varasemalt. Väliskogemusest õppimiseks kaasati dokumendianalüüsi valimisse ka 3 Tartu linna ja regiooniga sarnast piirkonda - täpsemalt Cork ja Iirimaa, Brno ja Tšehhia ning Lund ja Rootsi.

Uuringu avaldatavaks väljundiks on analüüsi tulemusel välja sõelutud Tartu regiooni ettevõtluse ökosüsteemi peamised arenguvajadused ning põhjendatud ettepanekud asjakohasteks sekkumisteks. Uuringut lõppraportit toetavad tellijale üle antud töömaterjalid – analüütiliselt 6 peateema ja nende alateemade kaupa struktureeritud empiiriline materjal (lisa 1) ning andmetabelid ja –joonised Tartu regiooni ettevõtlussektori ja ettevõtete majandusnäitajate (lisa 2) ning ettevõtlusmeetmete kasutuse kohta (lisa 3).

3 Uuringu tulemused: ettevõtluse ökosüsteemi peamised arenguvajadused ja ettepanekud

3.1 Ettevõtluse ökosüsteemi peenhäälestamine

Tartu ettevõtluse arendamise ökosüsteem on arvestades Tartu regiooni mastaapi väga tugev ja heal rahvusvahelisel tasemel. Ökosüsteem on terviklik eri tüüpi tugiorganisatsioonide (ülikoolid, rakenduslikud teadusasutused, nõustamis- ja koolituskeskused, tööturu- ja karjääriteenuste osutajad, välisinvesteeringute investorkonsultant) ja töövormide (HUB'id, inkubaatorid, kiirendid, projektid, demokeskus) mõttes. Valdav osa ettevõtluse sihtrühmadest on kaetud (koostoimes riiklike meetmetega) mitmekesiste teenuste ja toetuste valikuga.

Ökosüsteemi nõrkuse või ohuna võiks käsitleda tugiorganisatsioonide suhteliselt suurt arvu ja tegevuste killustatust erinevate organisatsioonide vahel, kuid alljärgnevas seda killustatust ei problematiseerita ning asjakohaseid sekkumisettepanekuid ei tehta. Võimalik on ka mitmete tugiorganisatsioonide tulemuslik (koos)tegutsemine - seda eeldusel, et tagatud selge rollijaotus ja koordinatsioon. Kusjuures lisaväärtusena säiliks organisatsioonide parem fokusseeritus „oma" teenuste kvaliteedi arendamisele ja vastutus tulemuslikkuse tagamisel. Seega püütakse siinses ettepanekus lahendada üksnes ökosüsteemi peenhäälestuslikke väljakutseid.

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

Tugistruktuuride vaheline koostöö tugineb eelkõige headel inimeste vahelistel suhetel, vähem selgel organisatoorsel rollijaotusel ja institutsionaalsel (õiguslikult reglementeeritud ja selle alusel ka praktikas teostataval) koordinatsioonil, mis arvestaks demokraatliku võimumandaadi „paiknemist" ettevõtluse ökosüsteemis. Osaliselt on selle põhjus ka tõsiasi, et avaliku sektori võtmepartnerite (KOV, ülikoolid) jaoks on ettevõtluse arendamine vabatahtlik ülesanne. Koostööd personaalsel tasandil vedavad isikud asuvad organisatsioonide, mille juhtimiskultuur võib olla küllalt hierarhiline, siseselt erinevatel võimupositsioonidel, kus osadel on õigus organisatsiooni nimel „rääkida" ja teistel mitte.

Ebakõladele hea personaalse koostöö ning tugiorganisatsioonide institutsionaalse koostöö pärsituse vahel osundab ka MTÜ sTARTUpday väärtustamine täiendava neutraalse vahendajana (või koostöö-platvormina) teiste tugiorganisatsioonide suhtes, millest mitmed on juba niigi eesmärgipäraselt asutatud ja/või kasutatud koostööstruktuuridena (nt SA TTP, SA TÄN).

Kuigi erinevad ökosüsteemi osalised tunnetavad vajadust ettevõtluse ning ettevõtluse ökosüsteemi arendamise strateegilise liidri järele, siis selline liider puudub (seda nii faktilisel kui ka ökosüsteemi osaliste tunnetuslikul tasandil). Strateegiline töö on olnud jaotatud erinevate organisatsioonide vahel

ilma selge võimumandaadita, eelarveta ja jätkuplaanita, kuidas strateegilist teadmist (nt. SA TTP poolt mitme rahvusvahelise projekti raames kogutud) või strateegiaid endid (nt. SA TTP vedamisel koostatud Lõuna-Eesti nutika spetsialiseerumise strateegia, Tartumaa OVL poolt koostatud maakonna arengustrateegia, mille mahukat ettevõtluse osa on sellesama strateegia riigi poolt kaasrahastatavas tegevuskavas ignoreeritud) ellu rakendada. MTÜ sTARTUpday'le on pandud ja see on võtnud (või kaalutlenud nende võtmist) strateegilist laadi ülesandeid nagu tugitegevuse seire ja hindamine, mis hägustab tema rolli iduettevõtlusele spetsialiseeruva tugiorganisatsioonina.

Ettevõtteid käsitletakse tugiorganisatsioonide poolt valdavalt kui teenuste kliente ning oluliselt vähem kui kohaliku ja regionaalse ettevõtluspoliitika kujundamise ja hindamise partnereid. Ettevõtete kaasamine ettevõtluse ökosüsteemi raames toimuvasse koostöösse on ebajärjekindel ja juhtumipõhine. Puuduvad ka head eeldused ettevõtjate süsteemseks kaasamiseks või siis selleks, et ettevõtjad ise hakkaksid ettevõtluse regionaalse ökosüsteemi eestvedajateks. Esmaseks takistuseks on regionaalsete või kohalike ettevõtjate (valdkondlikke) ühishuvisid sõnastavate ja kaitsvate esindusorganisatsioonide mitteolemasolu.

Sekkumisettepanekud

Kujundada Tartu Linnavalitsuse (kui regiooni tugevaimat demokraatlikku mandaati omava täidesaatva võimu organisatsiooni) ettevõtlusosakonnast regionaalse ettevõtluse ökosüsteemi strateegiliste huvide formuleerija ja lahenduste välja töötaja, mida viiakse ellu läbi osaluse nõukogudes (vt. täpsemalt ettepanek 7), tegevuste sihtfinantseerijana ning muus sihipärases koostöös teiste ökosüsteemi osalistega.

Laiema regionaalse strateegilise vaate mandaadi tugevdamiseks on samas rollis vajalik kaasata ka teised regiooni omavalitsusüksused. Arvestades regiooni omavalitsusüksuste erinevat võimekust tuleks kaaluda nö asümmeetrilist mudelit ettevõtluse strateegilise arendamise ülesande täitmisel, kus teised regiooni omavalitsusüksused delegeeriksid selle Tartu linnale kui regiooni suurimale üksusele.

Initsieerida ja motiveerida regionaalsete valdkondlike ettevõtlusorganisatsioonide (või vähemalt stabiilselt toimivate võrgustike) teket eesmärgiga parandada nende osalust ettevõtluse ökosüsteemi poliitikakujundamisel, sh nende osaluse kvaliteeti nõukogude ja muude nõustavate kogude töös. Vajadusel kaasata nõukogudesse üleriigiliste erialaliitude esindajaid (sarnaselt Tartu KHK nõukojale) – eelistatuna nende liitude aktiivseid Tartu regiooni ettevõtjaid (toetades nii ühtlasi nende positsiooni ja aktiivsust liitudes).

Regionaalse mõõtme tugevdamiseks tugiorganisatsioonide (nt TTP, LMK) tegevuses kaasata nende nõukogudesse ka teiste regiooni omavalitsusüksuste ja/või OVL esindajaid – pikemas plaanis huviga suurendada nende arvelt tulubaasi ja laiendada tegevuspiirkonda.

Täpsustada ja piiritleda MTÜ sTARTUpday ülesandeid – määratleda sellisena, lisaks ärifestivali korraldamisele, nimelt iduettevõtete ja kiirele kasvule orienteeritud ettevõtluse arendamine, vastavate ettevõtlusmudelite promo.

3.2 Ettevõtluse ökosüsteemi strateegiline ja teadmistepõhine arendamine

Tartu linna arengukavas 2018- 2025 on ettevõtluse arendamine üks viiest suunast. Vastav alaosa – nutikas ettevõtluslinn - sisaldab 31 erinevas üldisusastmes nimetatud tegevust ettevõtluse ning 20 turismiarenduse teemadel. Linna arengukava puhul on tegemist olemasolevat praktikat kirjeldava ning üldtegevuste all konkreetsematele tegevustele võimalusi loova dokumendiga, millel puuduvad sekkumisloogikat põhjendav teooria, mõõdetavad ja/või hinnatavad eesmärgid ning ressursikava. Seiret teostatakse arengukava tegevuste elluviimise (kuid mitte nende mitteelluviimise) kohta, kus seirevahendina toimib linna majandusaasta aruande tegevusaruanne.

Olulisel kohal on ettevõtluse arendamine ka Tartu Ülikooli arengukavas. Lisaks käsitleb ettevõtluse arendamist Tartu maakonna arengustrateegia, millel puudub tõhus rakendusmehhanism. Linna osalusega tugistruktuuridel arengukavad puuduvad (nt TÄN, TLMK) või on vananenud (TTP, 2007).

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

Puudub tõenduspõhine teadmine, milline on ettevõtluse tugiorganisatsioonide tegevuse (koos)mõju ettevõtluse arengule. Otsused on teadmistepõhised niivõrd kuivõrd suured praktilise teadmisega eksperdid on otsuste vastuvõtjad.

Arengukavade strateegilised eesmärgid ja tegevussuunad on kaasamispõhised – sisu on määratud kaasatud isikute arusaamiste ja huvide poolt. Tegevuste kavandamine ja rahastatavate tegevuste valik ei tugine arusaadavale sekkumisteooriale – kuidas üks või teine tegevus panustab ettevõtlussektori kui terviku arengusse – ning seda teooriat toetavatele andmetele. Seejuures toimub ettevõtluse ökosüsteemi osaliste (sh ettevõtlussektori esindajate) kaasatus strateegiaprotsessi üksnes ideekorjes, aga mitte elluviimise tagasisidestamises ja mõtestamisest.

Seire ja tagasiside mehhanismid on pealiskaudsed – eelarve vahenditest tehtud tegevused on paigutatud sobivate arengukava punktide alla, kuid käsitlemata on see, mis on arengukavas kavandatust tegemata jäänud ning millise koosmõjuga ellu viidud tegevused on. Kavandatud ja eelarve kaudu rahastatud tegevusi hinnatakse põhiliselt väljundite alusel, vähem tulemuste ja üldse mitte mõjude tasandil (aastaaruanne selleks võimalusi ei pakugi).

Sekkumisettepanekud

Määratleda ettevõtluse strateegiline ja teadmispõhine arendamine EVO keskse ülesandena. Tugevdada selle ülesande täitmiseks EVO analüütilist ja strateegilist kompetentsi - ühendades vajadusel/võimalusel selleks arengutalituse vastava kompetentsiga.

Jätta võimalikult palju analüütilist ja uurimuslikku tööd EVO'sse - teadmus peab jääma strateegiat kujundavasse organisatsiooni – ning vajadusel tellida väljast pigem projektikirjutamise ja projektijuhtimise (sh koolituste korraldamise) tööd.

Luua mõlemasuunaline regulaarne teabevahetuse kanal EVO ja linna tippjuhtkonna vahel – EVO strateegiameeskonna (või ressursinappust arvestades strateegianõuniku/analüütiku) igakuised kohtumised linnapea/abilinnapea, volikogu asjakohase komisjoni esindajaga.

Alustada ettevõtluse strateegilist teadmistepõhist arendamist asjakohase seiresüsteemi välja kujundamisega, mis sisaldab minimaalselt:

- Seiresüsteemi üldarhitektuuri välja töötamine ja kokku leppimine – mida mõõdetakse ja hinnatakse, millises ulatuses ja detailsuses;
- Ökosüsteemi andmekorje põhimõtete ja praktiliste lahenduste välja töötamine – andmeallikad, sihtväärtused, väljundid;
- Ühiste põhimõtete sätestamine ökosüsteemi osaliste (eelkõige tugiorganisatsioonide) andmevahetuse osas.

Stabiilselt toimiv seiresüsteem, mis sisaldab pikaajalisi aegridasid ettevõtete majandusandmete ja kokkupuudete kohta poliitikameetmetega (teenused, toetused) on eelduseks tõenduspõhiste strateegiliste sekkumiste ja tervikliku ettevõtluse ökosüsteemi strateegia välja töötamiseks.

Strateegia oleks aluseks:

- Tegevuste rahastamiseks linnaeelarves, sh toetused tugiorganisatsioonidele, toetusmeetmed;
- Linna turundusstrateegia täiendamiseks ettevõtlusega (sh regioon kui investeeringute sihtkoht) seotud kohaturunduse argumentidega (vt ettepanek 12);
- Ülesannete andmiseks linna osalusega sihtasutustele ja muudele ühingutele;
- Alus välisprojektides osalemiseks ja nende eestvedamiseks juhtpartnerina.

Strateegilise protsessi lahutamatu osana korraldada iga-aastaselt seireandmetele tuginev arutelu lähtudes küsimustest nagu – mida linn tegi, mida tugiorganisatsioonid tegid, mida ettevõtted tegid, millise tulemuslikkusega, võimalikud põhjused, mida järeldada ja edasi teha?

3.3 Ettevõtlusteenuste kavandamise ja pakkumise parem koordineerimine

Regioonis kättesaadavate ettevõtluse arendamise teenuste valik on lai ja sihtrühmad üldiselt kaetud. Kohalikud teenused ja toetused toimivad koosmõjus riiklike meetmetega. Linna võimekus ettevõtlustoetuste mahtude osas jääb riigile paratamatult suuresti alla. Maakonna ja linna ettevõtted kasutavad aktiivselt EAS ettevõtlustoetusi ja teenuseid.

Tugiorganisatsioonide esindajate isiklikele suhtele tuginedes toimub jooksev infovahetus ürituste toimumisest ning võimalusel ka klientide suunamine teiste organisatsioonide sobivatele teenustele. Regionaalsel tasandil kasutatakse klientide ja teenusmahtude vastastikkust suunamist ja optimeerimist süsteemselt maakondlike arenduskeskuste võrgustikus.

MTÜ sTARTUpDay eestvedamisel on alustatud ühtse nn geneerilise eelinkubatsiooniteenuse välja arendamist.

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

Ökosüsteemis on tekkinud kahtlused, et kesisest koordineeritusest tulenevalt toimub sarnaste ürituste (nt koolituste) dubleerimine, mis toob kaasa ürituste osaliste arvu vähenemise ja ressursside ebaefektiivse kasutuse.

Ka inkubatsiooniteenuste osas on tajutud dubleeritust nö baasteemade katmisel, kus erinevad inkubaatorid (TTP, LMK, TÜ, TBTP) pakuvad samu teenuseid (nt koolitusi) killustunud sihtrühmale. Arvestades inkubatsiooniteenuste ebajärjepidevat rahastamist, mistõttu näiteks TTPs peale EAS rahastamise lõppu teenus sisuliselt vaibus ning ka LMK teenuse kvaliteet nõrgenes märkimisväärselt peale riikliku rahastamise lakkamist, on ressursside koondamine ning kohalikul/regionaalsel tasandil vastutuse võtmine teenuse rahastamiseks hädavajalik.

Regiooni ettevõtjate vaatest on oluliseks probleemiks see, et üleriigiliste erialaliitude üritused toimuvad enamuses Tallinnas ning transpordi ajakulu takistab nendel osalemist.

Kuigi linna digitaliseerimise toetus on ettevõtjate poolt üldiselt hinnatud (eeskätt katalüseerivas ja hariduslikus funktsioonis) ning suurendab toetuse ja regionaalset kättesaadavust ja seega ka ettevõtete digitaliseerituse taset, siis sisus on tegemist EAS toetusmeedet dubleeriva toetusega.

Sekkumisettepanekud

Määrata tugiorganisatsioonide teenuste koordineerimine EVO oluliseks ülesandeks.

Jätkata ülelinnalise geneeriline eelinkubatsiooniteenuse välja arendamist, kus alustavale ettevõtjale on loodud ajaliselt paindlik sisenemisvõimalus inkubatsiooni (võimalikult sage ettevõtlusideede ühine üleregiooniline hindamine) ning tagatud ettevõtluse baasoskuste arendamine kuni küpsusastme saavutamiseks, et edasi liikuda spetsialiseeruvatesse inkubaatoritesse (TTP, TÜ, LMK, TBTP). Selle ülemineku sujuvust ja eesmärgipärasust saab ja tuleb suunata läbi inkubatsiooniteenuste osutamiseks linnaeelarveliste toetuste andmise tingimuste.

Luua regionaalse ettevõtluse ökosüsteemi ühine ürituste ja koolituskalender, millel oleks avalik, kõigi ökosüsteemi osaliste (sh kõik regiooni KOV-üksused) poolt kasutatav (st ka veebilehtedel avaldatav või sealt nähtav, a la Kultuuriaken, aga parem). Ürituste kavandamise koordineerituse parandamiseks viia läbi (vähemalt) iga-aastaseid arutelusid järgmise aasta koolituste kavandamiseks. Aruteludele tuleks lisaks tugiorganisatsioonidele kaasata ka erakoolitajaid ja konverentsikorraldajaid, ning loomulikult ettevõtlussektori esindajaid nii sisuliste fookuste kui ka sobivate aegade kokku leppimiseks.

EVO peab tihendama koostööd üleriigiliste erialaliitudega, eesmärgiga saada rohkem nende üritusi Tartusse ja Lõuna-Eestisse. Ühiselt tuleb laiendada virtuaalseid osalusvõimalusi – nõuda ja tellida ürituste korraldajatelt otseülekannete olemasolu, online tagasiside ja küsimuste esitamise võimalusi asukohast sõltumatult.

Regionaalsete vajaduste paremaks rahuldamiseks ning kohalike ettevõtlusmeetmete kavandamiseks tihendada koostööd riiklike ettevõtlusmeetmete kavandajatega (MKM, RahMin, EAS, SA Archimedese). See koostöö peaks ühelt poolt tagama regionaalse ökosüsteemi osaliste (sh esmajoones ettevõtete) vajaduste arvestamise riiklike meetmete kavandamisel ning teiselt poolt pakkuma ettevaatavat teadmist selles osas, milliste kohalike meetmetega on vajalik riiklikke meetmeid täiendada.

Arvestades kohaliku ettevõtluseelarve tagasihoidlikku mahtu on mõistlik toetuste osas rakendada taktikat, kus esimeses järjekorras suunatakse regiooni ettevõtteid (VKE eelkõige TÄN kaudu, suurettevõtete puhul klubilise tegevuse, ürituste jms raames meetmete olemasolu meelde tuletamine, osaluse tunnustamine) riiklike meetmete kasutusele, teises järjekorras tehakse riigile põhjendatud ettepanekuid vajalike toetuste ja teenuste loomiseks (koostöös ELVL'ga) ning alles kolmandas järjekorras luuakse oma toetusmeetmeid.

3.4 Linnavalitsuse, selle struktuuriüksuste ja linna kontrolli all olevate asutuste ja ühingute ettevõtlusteadlikkuse ja –sõbralikkuse suurendamine

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

Ettevõtjate vajadused ja ootused seoses linnavalitsuse tegevusega on sageli seotud linna põhiteenustega – planeeringud, ehitusload, taristuga liitumised. Ettevõtjate seas on rahulolematust nende teenuste kvaliteedis. Leitakse, et ametnikud ei mõista ettevõtete tegutsemisloogikat, sh ajastatuse olulisust investeerimisotsuste tegemisel.

Tartu Linnavalitsusele on, sarnaselt kogu Eesti halduskultuurile ja praktikale iseloomulik nö silotornides valitsemine. Osakonnad tegelevad oma valdkondlike ülesannetega ning eeldavad ja loodavad, et nende tegevusse teised osakonnad ei sekku. EVO rollivõtt lähtub sellises silotorni halduskultuurist, nende osalus ettevõtjate jaoks oluliste teemade aruteludes ja otsustusprotsessis on väike/olematu. Samas on ettevõtjatel ootus, et EVO võiks toimida kui nende advokaat mittemõistvate osakondadega suhtluses.

Sekkumisettepanekud

EVO'le linnavalitsuse poolt mandaadi andmine toimida vajadusel ettevõtete kliendihaldurina ja vahendajana nende suhtluses teiste LV osakondadega. Tagada mehhanismid, mis väldivad seejuures ettevõtete ebavõrdset kohtlemist ja korruptsiooniohtu - põhimõtete ja tegevuse avalikustamine, volikogu heakskiit jms.

EVO'le võimaluse andmine ja kohustuse määramine osaleda ettevõtlussektorit üldiselt mõjutavate üldotsuste tegemisel (nt üldplaneering, ühistranspordi võrgustik, linnakujundus, linna andme ja teabepoliitika) ning ka võtmetähtsusega üksikotsuste (detailplaneeringud, taristuinvesteeringud, veebilehe ülesehitus), lähtudes ettevõtluse arendamise parimast teadmisest (nt füüsilise koospaiknemise põhimõte triple helix kontseptsioonist lähtudes).

Amsterdam „Startup in residence" laadse (piloot)programmi algatamine – startup kiirendi/inkubaator linnaelu probleemide uuenduslikuks lahendamiseks, hanke kaudu ideede ja lahenduste otsimine koos startup ettevõtte loomise ja inkubeerimisega, kuni toimiva lahenduseni. Tasuvuse suurendamiseks linna vaates tuleks kaaluda võimalust lisada mudelisse optsioon väikeosaluse saamiseks ettevõttes, juhul kui see saavutab laiemat edu. Linnavalitsuse struktuuriüksuste ettevõtlusmeelsuse edendamise ülesande

raames on põhikasu siiski ametnike mentaalsuse muutmine – uuenduslikkus ja ettevõtlikkus, ettevõtlusloogika praktiseerimine ja mõistmine. Õiguslikud väljakutsed tuleb lahendada koostöös riigiga (nt sealsamas Amsterdamis õnnestus sellised väljakutsed lahendada; sobitada innohanke raamesse)

3.5 Ettevõtluse arengu teema suurem tähtsustamine volikogus

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

Ettevõtluse arendamise ja asjakohaste avaliku sektori investeeringute olulisuse ja kasulikkuse tõestamine volikogule.

Sekkumisettepanekud

Lisaks EVO eelarve taotluse selgitustele linnamajanduskomisjonis kaaluda täiendavalt ka iga-aastast ettevõtluse ökosüsteemi arengute arutelu läbi viimist, mis lähtuks EVO poolt seiresüsteemi väljundite alusel ettevalmistatud analüüsile. Juhul kui Tartu linn toimib ettevõtluse ülesande (või kitsamalt regionaalse ettevõtluse ökosüsteemi arendamise ülesande) täitmisel asümmeetrilise mudeli alusel (st täidab teatud ülesandeid teiste KOV üksuste eest), siis oleks eesmärgipärane läbi viia sarnased arutelud ka teistes regiooni kohalikes volikogudes.

3.6 Tartu kui ettevõtluslinna ja tulevikuarengute nähtavuse suurendamine linnaruumis

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

Ettevõtjate poolt tunnetatakse suhtumist, et linna jaoks on ettevõtetest olulisemad siinsed kultuuri- ja haridusasutused, avalik sektor, meelelahutus. Muuhulgas väljendub see, et ettevõtete paiknemine linnaruumis ei ole väärtustatud, erinevalt näiteks kultuuriasutustest, ajaloolistest vaatamisväärsustest, avaliku sektori (sh linnavalitsuse) asutustest.

Linnaruum, sh kesklinn (nt Sadama ja Fortuuna kvartalid) aga ka Maarjamõisa väli on huvitavatest ideedest ja lootusandvatest kavanditest hoolimata jätkuvalt terviklikult välja arendamata. Ebakvaliteetne juhuslik linnaruum ei toeta kiirelt ja targalt areneva Põhjamaa (new-Nordic) ülikoolilinna kuvandit.

Sekkumisettepanekud

Kasutada viidamajanduse projekti ettevõtete tunnustamiseks ja ettevõtluse promoks. Kasutada ühtset viidasüsteemi muuhulgas ka selleks, et näidata linlastele ja selle külalistele, et tegemist on nutika ettevõtluslinnaga – et linnas tegutsevad olulised ettevõtted, sh tuntud rahvusvaheliste ettevõtete kontorid, siin töötatakse välja huvitavaid uuenduslikke lahendusi.

Lisaks infotahvlitele Tartu linn ehitab juurutada ka tahvelreklaami vms vormis visualiseeritud teabe esitamist linnaruumis selle kohta, mida Tartu linn ja eraomanikud kavandavad – nt planeeringu- või arhitektuurivõistluste lahendusi.

Selliste lahenduste puudumisel korraldada kokkuleppel omanikega tühermaadel, olulistes asukohtades paiknevates kuid aktiivsest kasutusest väljas kruntidel, ühisloomelisi projekte linnaruumi võimalike arengute visioneerimiseks ja visualiseerimiseks.

3.7 Linna strateegiliste huvide ja ettevõtjate ühishuvide väljendusvõimaluste institutsionaalne arendamine

Tartu linna esindajad on enamuse ettevõtluse ökosüsteemi avaliku sektori organisatsioonide juhtorganites esindatud. Erandiks on linna arengu seisukohast olulisima - Tartu Ülikooli – juhtorganid. Samas on linn esindatud Eesti Maaülikooli juhtimisorganites – linnavalitsuse liige kuratooriumis ja TTP esindaja nõukogus.

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

Kuigi institutsionaalsed võimalused demokraatliku mandaadiga avaliku võimu ja ettevõtjate (kui esmaste kasusaajate) huvide väljendamiseks ja elluviimiseks nõukogude, nõukodade, kuratooriumite jms organite näol on loodud, siis praktikas jäävad nende ideed ja huvid ettevõtluse ökosüsteemi tugiorganisatsioonide tegevuse suunamisel tahaplaanile. Suures osa kujuneb tugiorganisatsioonide tegevuse sisu (põhimäärustes sätestatu raames) asutusesisesest parimast arusaamisest lähtudes. Ettevõtluse arendamise ideid – st ettevõtluspoliitika sisu - genereeritakse pigem tugiorganisatsioonides, mida avaliku võimu ja ettevõtete esindajad nõukogudes siis kinnitavad või mitte.

Põhjused, miks selline halduskultuur välja on kujunenud, on mitmeid: väikese kogukonna alalhoidlikkus – väärtustatakse head isiklikku läbisaamist; huvide ja soovide esitamisel kaasneks ootus ja kohustus asjakohaste tegevuste rahastamiseks, kuid raha on vähe; nõukogu liikmete mandaat teda esitanud organisatsioonilt on - kuigi formaalselt ehk kusagil ka reguleeritud – praktilises tegevuses sageli ebamäärane. Probleem on eriti ilmne ettevõtete esindajate puhul nõukogudes. Ei esindata seal ju konkreetset ettevõtet vaid ettevõtlussektori või selle valdkonda tervikuna. Need on aga kohalikul ja regionaalsel tasandil halvasti organiseerunud.

Nii on ettevõtjad esindatud nii SA TÄN nõukogus (3 liiget) kui ka Tartu KHK nõukojas (6 liiget, 5 erialaliitudest), kuid see osalus on osutunud ebapiisavaks, et kas a) tagada TÄN konsultandi töö

jätkumine ettevõtete, KHK ja üldhariduskoolide koostöö koordineerimisel (miski, mis hästi toimis ja mida peetakse vajalikuks taastada) või siis b) tagada KHK poolne (koostöös Töötukassaga, kelle esindaja on samuti nõukojas) tegevuse koordineerimine, mis rahuldaks ettevõtjaid.

Sekkumisettepanekud

Arendada koostöös ettevõtjatega selged organisatoorsed mehhanismid ettevõtjate kohalike ja regionaalsete ühishuvide formuleerimiseks ja edastamiseks nõukogude, nõukodade jms liikmetele.

Täpsustada ka linna esindajate kohustusi ja õigusi nõukogudes. Arvestades linna parimat demokraatlikku mandaati oleks soovitav areng, kus linn (vajadusel koostöös regiooni teiste KOV üksustega) sõnastab EVO poolt ettevalmistatuna igakordsena vastava ajahetke ühiskondlikud huvid ja ülesanded, mida erinevates sihtasutustes, avalikõiguslikes asutustes, mittetulundusühingutes tuleks ellu viia.

Teha HTM'le ettepanek, et üheks Tartu Ülikooli nõukogu liikmeks esitataks Tartu linna esindaja, kes ühtlasi esindaks seal ka kogu omavalitsussektorit (hetkel on HTM nimetanud nõukogusse ettevõtjate esindajaid, advokaate ja Uppsala ülikooli esindaja). Radikaalne sekkumisettepanek on muuta Tartu ülikooli seadust, selliselt et nõukogu koosseisu kuuluks ülikooli asukoha KOV-üksuse esindaja.

Tartu KHK nõukoja liikmeskonda nimetada ka EVO esindaja, kes annaks KHK'le sisendit ettevõtluse strateegilisest vaatest lähtudes.

3.8 Ettevõtjate mobiliseerimine ettevõtluse ökosüsteemi aktiivsete osalistena

Ettevõtluse ökosüsteem koosneb teooriast lähtuvalt ettevõtetest, avaliku sektori asutustest, teaduasutustest ja kodanikuühendustest.

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

Ettevõtjad kui kogukond on Tartu ettevõtluse ökosüsteemist väljas või selle äärealadel. Tugiorganisatsioonid keskenduvad omavahelisele koostööle ning käsitlevad ettevõtteid kui kliente, kellega tegeletakse ükshaaval ja/või juhtumipõhiselt (nt kutsutakse üritusele, kaasatakse uuringusse, fookusgrupi arutelusse või projekti). Ettevõtjad tunnetavad, et neid ei kaasata piisavalt, ei anta tagasisidet, nende häid ideid ei arvestata.

Sekkumisettepanekud

Laiendada ja mitmekesistada ettevõtjate tunnustamise kategooriaid lähtudes strateegilistest rõhuasetustest, nt uued tooted traditsioonilises tööstuses, parim kutseõppe praktikakorraldaja jms.

Motiveerida ettevõtjate regionaalsete valdkondlike ühenduste loomist ja aktiivset tegutsemist ühishuvide formuleerimisel ja väljendamisel – sh üleriigiliste liitude raames.

Asutada ja edendada regionaalse ettevõtjate ökosüsteemi osaliste klubi, kuhu oleksid kaasatud kõik ökosüsteemi osapooled: äriliidrid (st oluline osa suurettevõtete ning võtmevaldkondade VKE omanikest ja/või juhtidest kutsetega) ja aktivistid, teadusasutuste juhid ja tippteadlased, KOV poliitikud ja eksperdid, tugiorganisatsioonide juhid ja eksperdid. Eeskujuliku klubilise tegevuse tunnusteks on:

- Tugev programm – tugiorganisatsioonide, EAS ja üleriigiliste erialaliitude koostöös.
- Klubi „oma" ruumid, mis on disainitud eri tüüpi aruteludeks – koolituse tüüpi ja ka personaalsed klassikaliselt klubilised kohtumised. SPARK tundub liiga kaootiline ja startup'ilik, et äriliidritele ja tippteadlastele ja –poliitikutele motiveeriv näida. Mõistlik ja säästlik on leida sobiv tegevuskoht olemasolevates keskustes – jagatud ajaline kasutusõigus pikemaajalise rendilepingu (hange) alusel.
- Organisatoorne vorm – korralduslik võrgustikuline (EVO ja KOV vedamisel) või ka eraldi MTÜ avaliku sektori ja ettevõtlussektori võrdses osaluses – parem jagatud omanditunne.
- Ettevõtjate osaluse motivatsiooniks – et ei oleks üks lõputu jutuvestmine – iga-aastane kaasav eelarve ettevõtluse ja tööjõuga seonduvate küsimustega tegelemiseks (teatud strateegiast tulenevates raamides).
- Rendi rahastamine – klubiliikme tasu.
- Programmi rahastamine – linnaeelarve koolituste raha, erialaliidud, tugiorganisatsioonide eelarved ja projektid jms.

3.9 TÜ Kliinikumi panuse suurendamine ettevõtluse ökosüsteemi osana

TÜ kliinikum on erinevates arengukavades käsitletud kui regiooni ja linna üks olulisemaid tugevusi. TÜ kliinikum on asutatud linna, ülikooli ja riigi poolt. Kliinikumi arengukava ja selle alusel ka praktiline tegevus keskendub ravitegevusele ning sekundaarsena ka kliinilisele õppele, teadustööle ja innovatsioonile.

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

TÜ Kliinikumi võimalusi ei kasutata ettevõtluse ökosüsteemi tugevdamiseks. Kliinikum on võtnud endale kitsa rolli, mida eksperdid (vt. Tartu linna arengukava mõjuanalüüs) hindavad kui passiivset ja bürokraatlikku. Linn sihtasutuse asutajana ei ole kliinikumi kui ettevõtluse ökosüsteemi võimaliku ressursi raiskamist problematiseerinud.

Kliinikum osaleb rahvusvahelistes teadusprojektides, kuid toote- ja teenuste arendustöö kommertsialiseerimise eesmärgil sisuliselt puudub. Kliinikumi roll arendajana ja pikaajalisema tootearenduse nutika tellijana on nõrk, kuigi just sellisena võiks ta olla tervishoiu ja meditsiinilise biotehnoloogia klastri keskmes.

Sekkumisettepanekud

Linna kui sihtasutuse asutaja huvide ja ootuste laiendamine sellisena, et kliinikumile seatakse ka ülesandeid panustada ettevõtluse ökosüsteemi arengusse – sh nt valmisolek osaluseks rakendusuuringute meetmes.

Tagada sihtrahastus selle rolli täitmiseks – sihteraldised või –investeeringud linnaeelarvest kliinikumis või kliinikumi tellimusel loodava intellektuaalse omandi baasil toote- ja teenuste arendamiseks; lobby riigi suunal, et riik samuti panustaks sihtasutuse mobiliseerimiseks nutika spetsialiseerumise poliitika raames.

Laiendada ülikooli spin-off teenuste ja riskifondi (või ka TTP riskifondi, kui selline loodaks) tegevuse laiendamine ka kliinikumi – võimaluste tutvustamine ja kasutuse motiveerimine.

3.10 Ettevõtluse arendamise tugiorganisatsioonide ja tugitegevuste finantsilise jätkusuutlikkuse parandamine

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

Ettevõtluse arendamise avaliku sektori poolsete põhiliste finantseerijate – KOV ja ülikoolide – jaoks on ettevõtluse arendamine vabatahtlik ja seega ka teisejärguline ülesanne, mis konkureerib ressursside osas kohustuslike ülesannete valdkondadega. Viimaste „esindajad" näevad ettevõtlusülesannete täitmise kulusid sageli kui ebavajalikke kulusid, mida tuleks teha minimaalselt.

Tugiorganisatsioonides on (häid) ideid rohkem kui inimressurssi nende elluviimiseks piisavas mahus ja kvaliteedis. Uute ideede ja projektide tulekuga kaasneb eelmiste tegevuste nõrgenemine või hülgamine, kuigi sisulisi vajadustest lähtuvaid põhjusi selleks ei pruugi olla.

Tehnoloogia arengu varajastes faasides ei soovi erasektori iduinvestorid ülemäära riskida ning teadustulemuste siirdel ettevõtlusesse esineb tõsine turutõrge. Juhul kui seda turutõrget ei õnnestu ületada, jääb/muutub regiooni ülikoolides ja teistes teadusasutustes tehtava teadustöö väärtus kommertsiaalses mõttes tühiseks ning teadusesse tehtavad investeeringud on regioonile kasulikud üksnes ühekordsete palga- ja majanduskuludena.

Sekkumisettepanekud

Jätkata algatatud initsiatiivide elluviimisega:

- tagada linna investeeringud TÜ riskifondi, mis toetab ülikooli teadlaste poolt välja töötatud tehnoloogiate arengu varajase faasi arendustöid, ja riskifondi vahendite kasv kooskõlas vajadustega;
- toetada ülikoole moraalselt intellektuaalse omandi (IO) kommertsialiseerimisel vormis, kus ülikool omandab IO arvelt erainvestoritega ühiselt loodud ettevõttes vähemusosaluse, mis võib olla ka tingimuslik (ettevõtte edu korral);
- viia ellu TTP visioon, mille alusel loodaks investeerimisfond, millega võetakse osalus inkubeeritavates ettevõtetes;
- suurendada tasuliste koolituste ja nõustamisteenuste osakaalu vastavalt SA TÄN plaanidele.

Kaaluda tingimuslikku vähemusosaluse võtmise põhimõtte rakendamist inkubatsiooniteenuse finantseerimise tasuna - seda loomulikult eeldusel, et tegemist on omavahenditega või see on kooskõlas rahastaja poolt seatud tingimustega. Alternatiivseks lahenduseks, mida kaaluda, on määrata teenuse osutamise tingimustes kohustus maksta edu korral tagasi tehtud kulud.

3.11 Tartu regiooni ettevõtluse ökosüsteemi kui investeeringute asukoha kohaturunduse intensiivistamine

Kohaturundus on regioonide tavapärane tegevus. See toetab regiooni suunatavate investeeringute tegemist ning positiivne regionaalne kuvand aitab ka eksportijaid. EAS tegeleb Eesti kui terviku kohaturundusega fookusega Eesti kui Põhjamaisel digiriigil. Ettevõtjate huvid ja soovid on mitmekesisemad – tööstusettevõtted peavad vajalikuks Eesti Tööstus 4.0 riigi kuvandi tugevdamist, ökoärid Eesti kui maheriigi staatuse kinnitamist, jne.

EAS on välja arendanud riikliku investorteenuse koos globaalse ja Eestisisese regionaalse võrgustikuga. Riikliku investorteenuse osaks on Tartu Ärinõuandlas töötav Lõuna-Eesti regionaalne investorkonsultant, kelle portfelli kuulub 60-70 välisomanikega ettevõtet ning kes koostab aastas u. 20 väärtuspakkumist võimalikele investoritele.

Tartu regioonis on mitmeid erinevates territoriaalsetes mastaapides ja erineva fookusega kohaturunduslikke initsiatiive. Tartu turundusstrateegia lähtekohaks on targa linna kontseptsioon, kuid selle fookus sõnumi mõttes on pigem linna potentsiaalset (tava)külastajat arvestav. Linna kirjalik üldine väärtuspakkumine investoritele „Tartu. City of smart enterpreneurship" keskendub asjakohaselt, arvestades regiooni keskseid tugevusi, ülikoolidele ning regiooni nutika spetsialiseerumise valdkondadele. Loodud on SPARK demokeskus Lõuna-Eesti ettevõtjate tutvustamiseks, kuid vähemalt osade ettevõtjate hinnangul on see liialt passiivne – „postritega regiooni ei müü". Regiooni kohaturunduslikuks lipulaevaks iduettevõtluse maailmas on sTARTUpday kui rahvusvaheline äriüritus. Arendamisel on sTARTUp kogukonna turunduskanal veebis.

Laiemas vaates ongi Tartu regiooni kui investeeringute sihtkoha peamiseks ressursiks ettevõtluse mitmekesine ökosüsteem, mille spetsiifiline tugevus – eriti nö Uue Euroopa kontekstis – on Tartu Ülikool kui Kesk- ja Ida Euroopa üks juhtivatest teadusülikoolidest, mis oma suhteliselt mastaabist (seoses töökohtade ja elanike üldarvuga) tulenevalt kujundab linna ja kogukonna olemust.

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

Tartu on väiksese mastaabiga EL kontekstis tagasihoidliku majandusarenguga perifeerne regioon EL piirialal ning iseseisva majandusregioonina sisuliselt tundmatu. EAS hinnangul on isegi Eesti tuntus madal (v.a e-riigi valdkonnas), seda olukorras, kus rahvusvaheline konkurents välisinvesteeringute kaasamiseks on kasvanud viis korda.

Viimaste aastate välisinvesteeringute maht regiooni on tagasihoidlik ning eksport valdavalt allhange. Varasemad välisinvesteeringud regiooni on tehtud eelkõige madalamate sisendkulude (tööjõukulud jms) tõttu, kuid see ei ole enam ei Eesti ega ka Tartu regiooni konkurentsieeliseks, vaid pigem nõrkuseks võrrelduna Ida- ja Kesk-Euroopa riikidega, rääkimata arenguriikidest. Tööturu mastaap seab piiranguid, milliseid tööstusi ja teenindusüksusi saab Tartumaale tuua. Samuti ei ole seetõttu lihtne linna meelitada „tipptasandi talente teaduses, tehnikas, majanduses ja kultuuris" (Tartu 2030 mõjunanalüüs). Tartu ettevõtjad on leiged regiooni investeerima. Otsitakse võimalusi väljaspool, eelkõige pealinnaregioonis. Eesti investorid paigutavad enamuse rahast äri- ja elukondliku kinnisvara alla. Regiooni perifeerne asend, väikese mastaabiline tööjõuturg, jms. tähendavad, et investeeringute meelitamiseks regiooni tuleks teha oluliselt enam kui mujal, näiteks Eesti pealinnaregioonis.

Linna ja maakonna ettevõtlussektori investeerimisaktiivsus on madalam kui Eestis keskmiselt. Statistilise vaatluse andmete alusel, mis kajastab 20+ töötajaga ettevõtete investeeringuid, jääb Tartumaa ettevõtete investeeringute tase töötaja kohta Eesti keskmisele viimase 5 ja 10 aasta perioodide jooksul 30% võrra alla. Võrdluses Harjumaaga on viimasel 5 aastal investeeritud töötaja kohta u 2 tuhat eurot aastas vähem, võrdluses Pärnumaaga 400 eurot enam. Investeeringud seadmetesse ja masinatesse on Eesti keskmisest tasemest oluliselt madalamal tasemel. IT investeeringud (riist- ja tarkvara) töötaja kohta on lähedased Eesti keskmisele, kuid aastast-aastasse läbivalt madalamad kui Harjumaal.

Investeeringuid tootmiskinnisvara arengusse tehakse Tartu linnas vähe – põhiliselt Ropka ja Ravila tööstusaladele. Uute kaasaegsete tootmispindade vajadus ja nõudlus on ettevõtlussektoris aga olemas ning liikluskoormuse piiramiseks võiks osa neist olla välja arendatud ka linna territooriumil. Tselluloositehase juhtum on loonud kuvandi, et Tartu tõrjub tööstustootmist. TTP linnaäärses kompleksis on arengud peatunud. Põhjuseks ebasobiv asend ülikoolide hoonekomplekside suhtes ning arenguks kavandatud maa kasutuselevõtt meelelahutusteenuse osutamiseks.

Erinevad huvipooled leiavad, et linn teeb ebapiisavalt proaktiivset tööd välis- ja Eesti investoritega. EAS investorteenus on disainitud riiklikust vaatest ja huvidest lähtuvalt. Veebiplatvormis investinestonia.com puudub regionaalne vaade ning Tartu regiooni kohalolu. Ettevõtluse ökosüsteemi osaliste hinnangul on regioonil maailma ettevõtlusele rohkem pakkuda kui seda faktiliselt tehakse. Ettevõtjatel, tugiorganisatsioonidel ja ekspertidel on ootus, et linn peaks olema investeeringute regiooni/linna meelitamisel aktiivsem ja väljendama selgemalt oma huvisid. Teiselt poolt näevad tööturu piiratud mastaabist ja tunnetatud tööjõupuudusest tulenevalt olemasolevad ettevõtted välisinvesteeringutes vähemalt lühiperspektiivis pigem ohtu – konkurents olemasoleva tööjõu pärast suureneb.

Sekkumisettepanekud

Edasi arendada Tartu regiooni ettevõtluse ökosüsteemi kui kohaturunduse objekti targa linna turundusstrateegia raames (või seda toetavana, sellest toetust saavana), kooskõlas ka VisitEstonia tegevusega, lähtudes järgnevast:

- Teadmusbaas – ettevõtluse arendamise strateegia ja seda toetav seiresüsteem: tõenduspõhised faktid ökosüsteemi tugevustest ja võimalustest; realistlik väärtuspakkumine mis võtab aluseks eri osapoolte (alustades ülikoolidest) tahet ja võimekust välistele huvilistele midagi kasulikku pakkuda;
- Regionaalne ulatus – arvestades kõike (st suhtelist väiksust, perifeersust, tundmatust) tuleks vähemalt väljapoole müüa Tartu suurregiooni ehk siis Lõuna-Eesti 6 maakonda keskusega Tartus;
- Regionaalse ökosüsteemi tooteloome – regionaalse ettevõtluse ökosüsteemi arendamine (MAK, teadusparkide, inkubaatorite, kompetentsikeskuste horisontaalsed võrgustikud); piirüleste (Valga-Valka, Pihkva) ärivõimaluste esitlemine; regionaalse tööturu mastaabi suurendamine transpordiühenduste tihendamise abil (sh linnalist laadi ühistranspordiühendus linna lähiasulatega, töörännet võimaldavad ühendused Lõuna-Eesti väikelinnade jm asulatega); tööstusalade võrgustiku arendamine (sh kiired ja paindlikud liitumisvõimalused tehnilise taristuga, energiavõimsuste tagatus jms);
- Regionaalne identiteet ja kuvand – Tartu regiooni asetatus laiemasse regionaalsesse konteksti, mis on tuntum - Tartu, Estonia; New Nordic, jms.
- Väljundid – Tartu regiooni kohalolu ja väljapaistvus Eesti riigi kohaturunduses; Tartu regiooni kohalolu regiooni teiste KOV-üksuste ja organisatsioonide kommunikatsioonis – alustades kodulehest, aga ka igal sobival juhul igas esitluses jms suhtluses välispartneritega;
- Ressurss - EVO koostöös linna turundusjuhi, avalike suhete osakonnaga.

Varasemate investeeringute jätkusuutlikkuse tagamiseks on vajalik lisaks regionaalse investorkonsultandi tööle algatada ja süsteemselt läbi viia ka kõrgema tasandi – st linnavalitsuse ja – volikogu – otsesuhtlust välisinvestoritega, vajadusel teisi regiooni võtmepartnereid kaasates. Sarnane ettepanek proaktiivseks suhtluseks välisinvesteeringuid teinud emaettevõtete juhtkondadega on varasemates uuringutes tehtud ka kogu riigi osas. Konsultatsioonide käigus on võimalik uuendada regiooni väärtuspakkumist ettevõttele (ideaalis on see tõenduspõhine ning konkreetse ettevõtte üldisest arengustrateegiast teadlik pakkumine) ning edastada regiooni huve – nt. hoida töökohti, rakendada siinsete ülikoolide kompetentsi, osaleda regionaalsetes ärivõrgustikes, tõsta all-ettevõtte kohta kontsernisiseses tööjaotuses (vt Ericsson Eesti positiivne näide), jne.

Uute (välis)investeeringute linna ja regiooni meelitamiseks töötada – koostöös regionaalse ettevõtluse ökosüsteemi teiste osalistega – regiooni üldiste väärtuspakkumiste kõrval või isegi asemel konkreetseid asukohastatud (krundi mõttes) ja huvitatud partnerite võrgustikke omavaid investeerimisideid või -kontseptsioone. Kuivõrd oluline on ka projektide koosmõju, siis peaksid need investeerimisprojektid olema kooskõlas regiooni ettevõtluse arendamise strateegiaga (nt sealsete nutika spetsialiseerumise valdkondade ja nende ressurssidega, ettevõtluse eelistatud ruumimudelite jms.). Välisinvestorite kõrval pöörata samavõrra tähelepanu ka Tartu ja Eesti investoritele, kelle soodumus kohalikul teaduskompetentsil tugineva ettevõtte loomisel ja arendamisel on eelduslikult suurem kui välisinvestoril, kellel võivad koostöösuhted oma koduriigi ülikoolidega olla juba välja kujunenud.

Alustada Cumulus et al (2017) uuringus „Tartu linna ettevõtluskeskkonna arendamine" tõstatatud nn suure arendusidee (äriplaan, tasuvusanalüüsid, turundusplaan, ruumiplaneeringud, PPP finantsskeem, mis kaasaks kohalikud erainvestorid kui kinnisvara rendileandjad) välja töötamisega. Sisuliselt on tegemist TÜ Delta keskuse lahenduse kordamisega suuremas mastaabis (nt Maarjamõisa väljal, Tähtvere-Ravila ülikooli ja ettevõtlusalal (ühendatuna perspektiivis raudteetunneliga), aga kaaluda ka Tartu KHK Põllu tänava kompleksi laiendamist ettevõtluse rendipindadega), teistes valdkondades ning võimalustega ka keskmises mastaabis tööstustootmiseks. Tegemist on Triple Helix kontseptsioonile ruumilise sisu andmisega, kus teadus, õppetöö, avalik sektor, ettevõtjad jagavad ühist hoonet/ruumi. Sarnaseid lahendusi on palju ellu viidud ka välisriikides.

Toetada ülikoolide ettevõtluskoostöö laienemist välisettevõtetega - nt. TÜ partnerlusprogrammi mudeli alusel, kus koostöö sisuks on nii teenuslepingud kui ka õppekavade arendamine (magistri- ja doktoriõppe puhul ka kaasfinantseerimine). Investeeringute meelitamise kontekstis võiks selline koostöö pikemas vaates olla aluseks ettevõtte investeeringule regiooni (arenduskeskuse vms vormis, aga ka spetsiifilise tootmise osas).

3.12 Traditsioonilise tootmisettevõtluse TA&I mahukuse suurendamine

Lahenduse, kus uuenduslikul tootel põhinevat kiire kasvu ärimudelit rakendatakse suurema ja traditsioonilisema ärimudeliga ettevõtte siseselt, tulemuslikkusesse usuvad nii üleriigiliste ettevõtlusuuringute autorid kui ka ettevõtjad ise. Kuigi idee tasandil on teadvustatud traditsioonilise tootmisettevõtluse ja iduettevõtluse vastastikkust täiendavust (sh sTARTUpDay programmis; TÄN VKE konsultatsiooniteenustest), siis koostöö on hetkeseisus veel tagasihoidlik.

Sellise mudeli elluviimist toetavad muuhulgas ka mitmed EAS ja SA Archimedes meetmed - arenguosakud, innoosakud, ettevõtte arenguprogramm, NS rakendusuuringud, mis kõik on suunatud TA&I põhisele arendustegevustele kiirema või aeglasema kasvu ootuses. Ka Tartu Ülikooli iAkadeemia toimimisloogika eesmärgistab uuenduslikkust suurtes ja traditsioonilistes organisatsioonides.

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

Traditsiooniliste tööstusettevõtete madal tootlikkus. TA&I mahukad TAKid ei täida loodetud rolli regionaalsete ettevõtete TA&I puudulikkust kompenseerivate partneritena. Pigem on tegemist iseseisvate ettevõtetega, mis konkureerivad teiste ettevõtetega näiteks tööjõu osas. Pealegi on tegemist ettevõtetega, mille ärimudeli jätkusuutlikkus sõltub riiklikust kaasrahastusest, mis praeguse teadmise alusel lõpeb 2023. aastaks.

Iduettevõtetel on tootearenduse investeerimiseks vähe omavahendeid – vähegi pikemaajalisem arendusprotsess tühjendab ettevõtjad vahenditest. Tootearenduse varastesse faasidesse ei ole huvitatud investeerima ka riskiinvestorid.

Sekkumisettepanekud

Suunata rohkem ressurssi olemasolevatesse toimivatesse meetmetesse – Tartu Ülikooli iAkadeemia, TÄN VKE konsultatsiooniteenus, mis sisaldab iduettevõtluse komponenti.

Tutvustada ja soovitada EAS asjakohaseid meetmeid (esmajoones ettevõtte arenguprogrammi meede) kõigile regiooni potentsiaalsetele ettevõtetele, tagada tugiorganisatsioonidele ressurss vastavaks tegevuseks.

Propageerida erinevate tugitegevuste ja teenuste (koolitused, üritused, parima praktika jagamine, projektid) raames ettevõttesisese innovatsiooni, iduettevõtluse ja spin-off mudeli rakendamist traditsioonilistes tootmisettevõtetes.

Kaasata potentsiaalset sünergiat (see teadmine peaks tuginema EVO kompetentsidele, mida toetab seiresüsteem) omavaid traditsioonilisi ja iduettevõtteid süsteemselt ühistesse (rahvusvahelistesse) projektidesse.

Alustada regiooni TAK'idele riiklikust programmist väljumisstrateegia loomisega. Kolm regioonis tegutsevat TAK'i on olulised ettevõtlussektori kasvuvaldkondade TA&I investeerijad. Nende nõrgenemine või pankrott (vt nanotehnoloogia TAK) muudab ebaveenvaks kogu nutika spetsialiseerumise kontseptsiooni kui regionaalse ettevõtluse arendamise ühe olulise lähtekoha.

3.13 Ettevõtete ekspordi müügivõimekuse tõstmine

Eesti eksportööride konkurentsivõime uuringu (EY, 2015) alusel peavad ettevõtted oma põhilisteks konkurentsieelisteks välisturgudel toodete või teenuste kvaliteeti, omahinna konkurentsivõimelist taset ning tellimuste täitmise võimekust. Seejuures on Eesti odava tööjõu eelis kadunud või kadumas ning madalama palgatasemega Ida-Euroopa riikide tootjad on kvaliteedis järgi jõudnud.

Konkurentsivõime suurendamise olulisimate lahendustena näevad Eesti ettevõtted investeeringuid (a) tööjõu kvalifikatsiooni tõstmisesse ning (b) masinatesse, seadmetesse ja tootmisprotsessi efektiivistamisesse (sh digitaliseerimisse), kusjuures viimast nähakse kvalifitseeritud tööjõu nappuse leevendajana. Kõige otsesemaks viisiks ekspordi suurendamisel on uute klientide otsimine välisturgudel, millega ekspordiuuringute alusel tegeleb valdav osa eksportivatest ettevõtetest.

Lisaks ettevõtete endi arendustegevuse (tootearendus, tootmisprotsesside efektiivistamine) mõjutab Tartumaa ettevõtete ekspordivõimekust kõige olulisemana üleriigilised eksporti edendavad initsiatiivid – EAS teenuste areng, erialaliitude tegevus (sh koostöö) ekspordi suunal – ning nendes loodud võimaluste ära kasutamine siinsete ettevõtete poolt.

EAS on välja arendanud mitmekesise eksporti edendava teenuste paketi, mille osaks on uute sihtturgude tuvastamise ja uutele sihtturgudele sisenemise terviklikud programmid, mis katavad nii turu-uuringuid, kontaktide loomist kui ka ettevõtte positsioneerimist. Müügivõimekuse tõstmiseks välisturgudel on võimalik kasutada välisvärbamise toetust, mida Tartu ettevõtted on kasutanud väga tagasihoidlikult (2 ettevõtet kokku 2% toetuste kogumahust (98% on Harjumaa ettevõtete poolt kasutatud). SA Tartu Ärinõuandla osutab esmast ekspordialase nõustamise teenust.

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

Tartumaa ettevõtlussektori ekspordivõimekus jääb Eesti üldisele tasemele alla. Eksportivate ettevõtete arv on kasvanud, kuid samaväärsena Eesti üldise kasvutempoga. 10 aastaga on lisandunud 500 eksportijat. Kuivõrd eksportijate arvu kasv on üleriigiline trend, siis ei ole Tartumaa osakaal oluliselt muutunud jäädes perioodi jooksul 8-9% vahele.

Statistikaameti 20+ töötajaga ettevõtete statistikavaatluse andmete alusel on ekspordimahtude osakaal 8% ning see on kasvanud ligi 2 protsendipunkti võrra (vastavalt 5,9 % 2008 ja 7,7 % 2018). Ekspordi rahaline maht ettevõtetes töötaja kohta on madalam kui Eestis kokku ning Harju ja Pärnu maakonnas. Positiivse struktuurse arenguna edestab kasvualade eksportivate ettevõtete töötajate arvu kasv Tartumaal (35%) kõigi eksportivate ettevõtete töötajate arvu kasvutempot (Äriregistri andmetel 2013-2017 - 11%).

Oluliseks ekspordimahtude kasvu piiranguks on raskused välisturgudele jõudmisel, mis omakorda on seotud ettevõtete väiksuse ja rahvuslike omanikega ettevõtete vähese rahvusvahelisustumisega – müük tugineb VKE omanike ja tegevjuhtide panusel, rahvusvahelise turunduse kompetentsiga spetsialistid, müügiesindajad konkreetsetes välisriikides üldjuhul puuduvad. Koostööst tulenevaid võimalusi välisturgudele jõudmisel ja seal laienemisel kasutatakse ebapiisavalt. Siseturu väiksus seab Eesti ja ka Tartu ettevõtteid konkurentidega võrreldes ebavõrdsesse seisu valmisoleku osas välisturgudele minekuks.

Sekkumisettepanekud

Ettevõtete ekspordivõimekuse arendamisel on avaliku sektori roll piiratud eelkõige ettevõtete püsikulude vähendamisega teabe hankimisel välisturgudest, nõustamisega ning kontaktide loomise vahendamisega. Vastavad teenused ja tegevused on EAS poolt välja arendatud üleriigiliselt ning kohaliku ja regionaalse tasandi sekkumised peaksid neid rakendama ja vajadusel täiendama.

Tõsta TÄN võimekust pakkuda ettevõtetele esmast ekspordialast nõustamist, sh ettevõtete suunamist EAS teenustele – kaardistada teenusvajadus ning vajadusel lisada täiendavat ressurssi (KOV teenusleping, sihtotstarbeline toetus).

Katalüseerida ettevõtete koostööd välisturgudel tegutsemisel. Lähtudes ka teiste riikide praktikatest on soovitatav senisest veel suurem rõhk panna ettevõtete ühistegevusele. Kuivõrd ettevõtete vaheline koostöö on jätkuvalt nõrk, siis on vajalik tugiorganisatsioonide – esmajoones TÄN – koordineeriv roll.

Algatada regionaalne ettevõtjate ekspordiklubi, kus nad saavad jagada oma ekspordi ja sihtriikidega seotud kogemusi (sh kontakte). Soovitus lähtub üleriigilise ekspordiuuringu ettepanekust kogu riigi kohta, kuid Tartumaa ettevõtjate jaoks toimiks paremini, kui ekspordiklubi tegutseks regionaalselt. Üleriigilised ettevõtmised kalduvad muutuma Tallinna keskseks, mis vähendab Tartumaa ettevõtete esindajate võimalusi ja huvi klubi tegevustes osaleda (vt. ka 8. ettepanekut).

Jätkata rahvusvaheliste projektidega, mille eesmärk on ekspordi edendamine (nt TTP osalus Brave Idea Support programmis; TÄN - IHMEC projekt). Kaasata ekspordipotentsiaaliga ettevõtteid nendesse rahvusvahelistesse projektidesse.

Edendada siseturu nõudlust, et ettevõtetel oleks parem lähtepositsioon välisturgudele minnes – linna ja linna osalusel tegutseva targa linna klastri senise tegevuse (nt. mobiilparkimine, isejuhtiva kommunaalhoolduse tehnika arendamine koostöös Milrem'iga) jätkamine targa linna lahenduste välja töötamisel ja tellimisel; mobiliseerida asutaja õigustele tuginedes TÜ Kliinikum uuenduslike tervishoiuteenuste ja –toodete tellijana.

Kooskõlas Eesti ekspordiuuringu (KPMG, 2016) ettepanekuga, suunata õppetöös fookus ekspordile, sh edendada müügi- ja turundusjuhtimise õpetamist tehnilistel aladel ja kutsehariduses, sihtturumaades kõneldavate keelte õpet, välisüliõpilaste rakendamist nende koduriigi turgudele jõudmisel.

3.14 Kutseõppe kui haridusvaliku osakaalu suurendamine

Kutseõppe osakaalu tõusu eesmärgistatakse riiklikus Elukestva õppe strateegias ja Tartu KHK arengukavas. Kutseharidusse on üleriigiliselt ja ka Tartu linnas palju investeeritud. Loodud on institutsionaalsed mehhanismid ettevõtjate kaasamiseks kutseõppe korraldamisesse - ministri määrusele tuginedes on moodustatud KHK nõunike koda (neist 6 liiget on ettevõtjate esindajad); tegutseb kutsehariduse konsortsium, kuhu kuuluvad KHK ja gümnaasiumite direktorid, tööstusettevõtete esindajad.

Õpikohtade arv, mis kujuneb riikliku koolitustellimuse alusel, on nõudlusele vastav - Tartu KHK õppekohtade arv ületab Tartu maakonnas kutsehariduse haridusvaliku teinud noorte arvu. Tartu KHK on arengukava sisu alusel otsustades teadlik nii tulevikutöö nõuetest kui ka keskpikkadest tööjõuvajaduse prognoosidest. Kool lähtub õppekavade ja -kohtade loomisel OSKA raportitest ja tööandjate sisenditest läbi nõunike koja. KHK teeb koostööd regiooni põhikoolidega (9 põhikooliga) ja gümnaasiumitega – pakub kursusi, tutvustab võimalusi, teadvustab oma eksistentsi õpilaste jaoks. Ettevõtjate ja linna initsiatiivil on Tartu KHK koostanud tööstustehnoloogia mooduli K.J. Petersoni Gümnaasiumi õpilastele. Esimene vastuvõtt mooduli õppesse toimub 2020.a. sügisel. KHK õppetööd viiakse läbi ka tööstusettevõtetes. Riigi rahastamisel toimib Töötukassa karjäärteenuste osutamine, mille osaks on võimalus kutsuda üldhariduskoolidesse karjäärispetsialist, mida koolid ka kasutavad.

Töökohapõhine õpe ja praktika on väga oluline nii uuringute alusel kui ka kohalike tööandjate poolt hinnatuna, seda eesmärgistatakse Tartu maakonna ja linna arengukavade tasandil. Riiklikult rakendatakse praktika ja töökohase õppe (PRÕM) meetmetegevusi. Töökohapõhise õppe lõpetanud õpilaste osakaal Eestis on kiiresti kasvanud alates 2014. aastast (3,4%) ning oli 2018. aastal 11,9%. Tartu KHK lõpetasid esimesed töökohapõhise õppe 2017. aastal ning moodustavad 2018. aastal 4,2% kõigist lõpetanutest

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

Eesti haridussüsteem ja Tartu maakonna haridusasutused on ebapiisava tulemuslikkusega reageerinud vajadusele tõsta kutseõppe kui haridusvaliku osakaalu võrdlusena üldkeskharidusega. Kutseõppesse suundub põhikooli järgselt liialt vähe noori, seda nii riikliku eesmärgi kui ka regionaalsete ettevõtjate

arusaamiste ja hinnangute mõttes. Kutseõppe õpilaskonna kujunemisel toimib üldtendentsina (kuid loomulikult mitte absoluutsena, iga noore kohta kehtivana) negatiivne selektsioon – gümnaasiumisse siirduvad parema õppeedukusega noored, kes gümnaasiumisse sisse saavad ning kutsekooli need, kes ei saa. Püsiv on ettevõtjate rahulolematus olukorraga.

Kutseõppe statsionaarses õppes õpinguid jätkavate põhikoolilõpetajate osakaal on Eestis püsinud 25% läheduses (riiklik eesmärk 2020. aastaks 35%) ning Tartumaal on see Eesti keskmisest veelgi madalam (20%). Kutseõppe õpilaste osakaal (keskhariduse tasemel) on Eestis vähenenud – 2010. aasta 33,7% kuni 2018 aasta 26,8%-ni ning jääb väga oluliselt alla riiklikule eesmärgile (2020.a. – 40%). Kutseõppe valinud Tartumaa noorte arv on viimasel kümnendil püsinud suhteliselt samal tasemel. Arvestades, et vaadeldaval perioodil on 15-19 aastaste noorte arv Eestis tervikuna ning eriti Tartumaa vähenenud, siis on kutsehariduse kasuks haridusvaliku teinud noorte osakaal suurenenud. Tartu KHK õpib rohkem õpilasi kui on Tartu maakonna noori, kes kutseõppeasutustes õpivad.

Kuigi Tartu KHK arengukavas nähakse valmisolekut töökohapõhiseks õppeks 10 erialal, on kooli osalus PRÕM tegevustes on lõpetanute arvu alusel üle kahe korra vähemaktiivsem kui Eesti kutseõppesüsteemis tervikuna.

Sekkumisettepanekud

Luua ettevõtete tööjõuvajaduse rahuldamiseks kutseõppe edendamise koordinaatori ametikoht Tartu Ärinõuandla või linnavalitsuse haridusosakonna juurde. Kuivõrd koordinaatori tegevuspiirkonnaks võiks olla kogu maakond siis tuleks saavutada maakonna KOV-üksuste kokkulepe koordinaatori töö ühiseks rahastamiseks.

Arendada edasi töökohapõhise õppe korraldust. Põhiliseks lahendust vajavaks teemaks on selge kokkuleppe saavutamine õiglaseks ja piisavaks rahastamiseks. Ettevõtjate ootus on, et nende panust eelkõige õpilaste juhendajate töökoormuse osas tuleks tasustada.

Toetada Tartu KHK tegevust arengukavas kirjeldatud gümnaasiumite ja kutsekoolide ühisõppekavade välja arendamisel. Õppida KHK ja K.J. Petersoni Gümnaasiumi ühise tööstustehnoloogia mooduli praktikast ning selle edu korral tagada KHK vahendid sarnaste initsiatiivide jätkamiseks ja mitmekesistamiseks.

Tagada, et ettevõtluse ökosüsteemi strateegiline vaade jõuaks KHK nõunike kotta – lisaks haridusosakonnale võiks nõunike koja liikmeks olla ka EVO esindaja.

Selleks, et ettevõtluse regionaalse ökosüsteemi strateegia väljatöötajal oleks laiem vaade regiooni NS valdkondade kutsehariduse le, kaaluda EVO esindajate kaasamist ka Luua, Olustvere, Võru ja Räpina kutseõppeasutuste nõukodadesse.

Tõsta kutsehariduse atraktiivsust läbi ettevõtlustöökohtade toomise KHK hoonekompleksidesse – investeerida komplekside taristusse eesmärgiga tuua sinna rendipindadele õppetegevust toetavaid ja motiveerivaid ettevõtteid.

3.15 Ettevõtlusõppe jätkamine senisel heal tasemel

Ettevõtlushariduse edendamist eesmärgistatakse Tartumaa ja Tartu linna arengukavades, samuti Tartu Ülikooli arengukavas, kuid mitte gümnaasiumite ja Tartu KHK arengukavades. Sõltumata ettevõtlusõppe käsitluse olemasolust haridusasutuste arengudokumentides on see kättesaadav enamusele Tartu õpilastele ja üliõpilastele.

Tartu üldhariduskoolides pakutakse ettevõtlusõpet erinevas ulatuses ja vormides. Kristjan Jaak Petersoni gümnaasiumis on õppekava osaks ettevõtluse ja majanduse moodulid, osaletakse ettevõtlusnädala üritustel, toetatakse õpilasfirmade loomist. Miina Härma ja Poska gümnaasiumites on ettevõtlus valikaineks, aktiivselt tegutsevad õpilasfirmad. Tamme Gümnaasiumis on majandus- ja ettevõtlusõpe kohustuslik tehnoloogiõppe suuna õpilastele, teistele valikaineks. Treffneri Gümnaasiumis õpetatakse majandusõpetust vabaainena.

Tartu KHK toimub ettevõtlusõpe valikainena ning tunnetatakse vajadust laiendada ettevõtlusõpet sellisena, et see jõuaks kõigi või vähemalt valdava enamuse õpilasteni. Tartu Kõrgemas Kunstikoolis Pallas tegutseb alates 2013. aastast ettevõtlus- ja arenduskeskus, mille eesmärgiks on kooli eriala-osakondade ja tudengite suurem lõimumine ettevõtluskeskkonnaga. Linnas tegutseb Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor Tartu õppekeskus.

Tartu Ülikoolis ja Eesti Maaülikoolis on avatud mitmed ettevõtluse valdkonna õppekavad – Tartu Ülikoolis bakalaureuse tasandil inglisekeelne ettevõttemajanduse õppekava ja magistritasemel sessiooniõppe vormis ettevõtluse ning tehnoloogia juhtimise õppekava; EMÜs bakalaureuse tasemel maamajanduslik ettevõtlus ja finantsjuhtimine, magistritasemel inglise õppekeelega õppekava põllumajanduse ja toiduainete tootmise ärijuhtimine ning eestikeelne ökonoomika ja ettevõtlus. Lisaks sellele TÜ ettevõtlusõppe süsteemi kaasatud u. 1000 tudengit aastas, praktilist iduettevõtluse (õpi)kogemust pakuvad sTARTUp Lab'i tegevused. Ka maaülikoolis on vilistlasuuringu andmetel 40-60% „muude erialade" üliõpilastest saanud ettevõtlusõppe aineid.

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

Olulised probleemid ettevõtlusõppe korralduses puuduvad.

Sekkumisettepanekud

Jätkata ettevõtlusõpe pakkumist ja arendamist vastavalt õpilaste huvidele ja koolide plaanidele. Üldise põhimõttena kasutada enam aktiivseid meetodeid - õpilasfirmade mudel, häkatonid jms - vähem teoreetilist äriõpet.

Edendada sotsiaalse ettevõtluse teadlikkust kui viisi sotsiaal- ja humanitaarkallakuga ning ökonoorte ettevõtlikkuse arendamiseks.

Toetada vajadusel Tartu KHK'd ettevõtlusõppe laiendamisel. Kaaluda ka iseseisva õpilasinkubaatori loomist KHK's. Hetkel on kutsekooli õpilastel võimalus osaleda TÜ sTARTUp Lab'is. Kutsekooli koostöö tudengitega on põhimõttena hea, aga asukoht „võõrsil" võib pärssida kutseõpilaste osalusaktiivsust.

3.16 Transpordiühenduste arendamine

Transpordiühenduste tähtsust ettevõtlussektorile kirjeldatakse ammendavalt uuringus „Tartu linna ettevõtluskeskkonna arendamine" (Cumulus et al, 2017): „Ühendused välismaailmaga on Tartu eksportööridele esmajärguliselt olulised. Väga tahetakse, et reisimisele Tartusse ja Tartust kuluks ettevõtjatel ja äripartneritel vähem aega ja et üha enam rahvusvahelistuvad ettevõtted saaksid suhelda muu maailmaga. Ehkki uued ja paremad transpordiühendused ei pruugi koheselt anda suurt arenguhüpet (pigem tuleks neile mõnda aega ilmselt peale maksta), takistab nende puudumine majanduse arengut oluliselt."

Käesoleval ajal ühendused välismaailmaga tagatud eelkõige läbi Tallinna lennujaama ja sadama – nende kättesaadavus on rongi- ja bussiliikluse kvaliteedi tulemusel paranenud – ning läbi lennuühenduse Helsingi Vantaa lennujaama, kust on võimalik edasi lennata erinevatesse maailma linnadesse ja regioonidesse (sh Aasia lennud).

Milliseid probleeme ettepanekutega lahendatakse?

Kiirete ja mugavate välisühenduste nappus piirab välisinvesteeringute tegemist regiooni ning on ebamugav eksportivatele ettevõtetele. Välisühenduste ebapiisav arv on seotud Tartu perifeerse asendiga ning mastaabist tuleneva piiratud nõudlusega.

Strateegia Tartu 2030 mõjuanalüüsis (2019) kirjutatakse probleemist järgnevalt: „Piisavat edu pole näha linna transpordiühenduste arengus (rahvusvahelised lennuühendused, raudteeühendus Tallinna ja Riiaga). Tartu geograafiline asukoht Euroopas, eriti olukorras, kus Euroopa Liidu ja Venemaa suhted on kehvapoolsed, on küllalt perifeerne, edu vähesus transpordiühenduste arendamisel võib seda perifeersust suurendada."

Sekkumisettepanekud

Jätkata lennuühenduste subsideerimist seades eesmärgiks Helsingi lennuühenduse tihendamise ning vähemalt ühe täiendava sihtkohaga (Stokholm või Kopenhaagen) lennuliini loomise lähiaastatel.

Teha proaktiivset nõudlikku koostööd Eesti Raudteega Tartu-Riia rongiühenduse taastamisel ning Tartu ühendamisel (Tallinn)-Riia-Kiiev, (Tallinn)-Pihkva-Moskva ja/või Pihkva-Peterburi rongiühendustega.

4 Kasutatud allikad

Cumulus Consulting jt, 2017. TARTU LINNA ETTEVÕTLUSKESKKONNA ARENDAMINE

Eesti Töötukassa, 2014. Ettevõtluse alustamise toetuse mõjuanalüüs

EMÜ, 2015. Eesti Maaülikooli arengukava aastani 2025

EY, 2015. Eesti eksportööride konkurentsivõime uuring

EY, 2017. Eesti kõrgkoolide 2015. aasta vilistlaste uuring

KPMG Baltic, 2016. Eesti ekspordiuuring

Kutsekoda, 2017. Eesti tööturg täna ja homme. Ülevaade Eesti tööturu olukorrast, tööjõuvajadusest ning sellest tulenevast koolitusvajadusest. OSKA uuringuaruanne

MKM, 2019. Tööjõuvajaduse ja -pakkumise prognoos aastani 2026

Pärna. O, 2017. TÖÖ JA OSKUSED 2025. Ülevaade olulisematest trendidest ja nende mõjust Eesti tööturule kümne aasta vaates.

Ranga, M. ja Etzkowitz, H. 2013. Triple Helix systems: an analytical framework for innovation policy and practice in the Knowledge Society. INDUSTRY & HIGHER EDUCATION Vol 27, No 3, pp 237–262,

Tallinna Ülikool, 2019. Arengustrateegia „Tartu 2030" mõjuanalüüs

Tartu LV, 2019. Tartu linna arengukava 2018 - 2025. Eelarvestrateegia 2020-2023

Tartu Ülikooli RAKE ja TTÜ, 2019. Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014 2020 ettevõtlus ja innovatsioonitoetuste tulemuslikkuse hindamine

Thissen, M., et al, 2013. Regional Competitiveness and Smart Specialization in Europe. Place-based Development in International Economic Networks

TTÜ, 2018. KAS ETTEVÕTETE INVESTEERINGUD JÕUAVAD TOOTLIKKUSENI. Riigikogu Arenguseire Keskuse tellitud uuring

TTÜ, jt, 2018. KASVUALADE EDENEMISE UURING

Turnock, E. (toim), 2017. Foreign Direct Investment and Regional Development in East Central Europe and the Former Soviet Union. A Collection of Essays in Memory of Professor Francis 'Frank' Carter. Routledge

Tänav, T., 2018. Eesti ekspordipotentsiaal. EAS tellimusel koostatud uuring

Andmekogud

Äriregister

Eesti Statistikaameti andmebaas

EAS ja SA Archimedes avaandmed

Eurostat andmebaas